

## 9.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Konu Özetleri

**1.Ünite : Bilgi ve İnanç**

**1.Bölüm : İslam'da Bilginin Kaynakları**

İnsan, var olduğu günden itibaren gerek kendini gerekse içinde bulunduğu dış dünyayı tanımaya ve bilmeye çalışan bir varlıktır. Kendi iç dünyasını algıladığı gibi kendi dışındaki dış dünyayı, nesneleri de algılar. İnsanın gösterdiği bu çaba kendi varlığını, gücünü ve âlemdeki yerini belirlemek amacına yöneliktir. İnsanın bu tanıma ve algılama faaliyetine bilme, elde edilen ürüne de bilgi adı verilir. Bilginin oluşumu sürecinde iki öge vardır. Biri algılayan, bilen yani insan diğeri ise bilinen, araştırılan, kendisine yönelinen şeydir. Bu süreçte bilen varlığa özne (suje), bilinen varlığa nesne (obje) denir.

Bilgi, öğrenme, araştırma, gözlem ve deney yoluyla elde edilen, insan zekâsının ve çalışmasının sonucu ortaya çıkan ürüne denir. Dış dünyayı duyularıyla algılayan ve aklıyla düşünüp karar veren bir varlık olarak insan, kendisi ile evren arasındaki irtibatı bilgi ile gerçekleştirir.

İnsan çok yönlü bir varlıktır. Bu durum, onun birbirinden farklı somut ve soyut varlıklarla ilişki kurmasını sağlar. Bundan dolayı insan için pek çok bilgi türü vardır. Bu bilgi türlerinin aralarındaki ortak nokta, özne ile nesne arasında kurulan ilişki sonucu ortaya çıkmalarıdır. Bu bağlamda bilgi türleri altı başlık altında toplanabilir:

**Gündelik bilgi:** Günlük yaşamı kolaylaştıran, sonuçları kesin olmayan, yararlı ancak yöntemsiz ve sistemsiz bilgilerdir. Kaynağı daha çok duyu ve deneyimlerdir.

**Dinî bilgi:** Yüce yaratıcının peygamberleri aracılığıyla bildirdiği inanç değerlerini ve ibadet biçimlerini kapsayan, insanın iç yaşamını, toplumsal yaşamı düzenleyen kuralları içeren bilgilerdir. Bu bilgilerin temelinde iman vardır.

**Sanat bilgisi:** Sezgiye, duyguya, coşkuya dayanan, sanatçı ile yöneldiği nesne arasındaki ilgiden doğan bilgilerdir.

**Teknik bilgi:** Doğadaki nesneleri bir amaca yönelik olarak araç hâline getiren, insanın hayatını kolaylaştıran bilgilerdir.

**Bilimsel bilgi:** İnsanı, toplumu ve evreni araştırma ve inceleme konusu yapan, bunlar üzerinde gözleme, deneye ve akla dayanarak yöntemli bir şekilde elde edilen düzenli bilgilerdir.

**Felsefi bilgi:** İnsanın, evrenin niteliği ve yapısı hakkında gözlemlere dayanarak düşünmesi sonucu elde edilen bilgilerdir.

| Bilgi türü     | Özne ile nesne arasındaki ilişki / bağ | Öznellik - Nesnellik   |
|----------------|----------------------------------------|------------------------|
| Gündelik bilgi | Sezgi ve deneyim                       | Kısmen öznel ve nesnel |
| Dinî bilgi     | İnanç / İman                           | Öznel                  |
| Teknik bilgi   | Yetenek ve beceri                      | Nesnel                 |
| Sanat bilgisi  | Hayal gücü ve sezgi                    | Öznel                  |
| Bilimsel bilgi | Gözlem ve deney                        | Nesnel                 |
| Felsefi bilgi  | Akıl yürütme                           | Öznel                  |

**Tablo 1.1:** Bilgi türleri ve özellikleri

İslam düşüncesinde bilgi, en genel anlamıyla 'kadim bilgi ve hâdis bilgi' olmak üzere ikiye ayrılır. Kadim bilgi, Yüce Allah'ın (c.c.) zatı ile birlikte bulunan bilgidir. Hem nitelik hem de içerik olarak insan bilgisinden farklıdır. Geçmiş ve geleceği kuşatması açısından sınırsızdır. Tüm zamanları kapsar. İnsan bilgisi sadece var olanlarla ilişkili, sınırlı ve sonlu iken Yüce Allah (c.c.) yok olanı da bilir. Onun bilgisinde hiçbir eksiklik söz konusu değildir. Yüce Allah (c.c.) ezeli ilmiyle bütün var olanları ve olacak olanları bilir. Bilmek için hiç bir araca ihtiyaç duymaz. Sonradan olma anlamına gelen hâdis bilgi ise insan başta olmak üzere yaratılmış olanların bilgisine denir. Bu bilgi sınırlı ve sonludur.

Yüce Allah (c.c.), insanı yoktan yaratmış ve hiçbir şey bilmez iken ona çeşitli yetenekler vermiş, onu inceleme, araştırma ve akletmeye teşvik etmiştir. Dolayısıyla İslam'a göre insan, doğuştan bilip öğrenme potansiyeline sahip olarak yaratılan bir varlıktır. Onun bilip öğrenmesi için hem kendi varlığında hem de dış dünyada deliller vardır. İslam'da bilgi edinmenin en temel amacı, insanın kendini, yaratanını, evreni tanıması, dünyayı imar edip güzel ve yararlı işler yapmasıdır. Ancak insanın bu tanıma ve güzel işler yapmasını sağlayacak olan doğru bilgidir. Onun için İslam dini, insanın doğru bilgi elde etmesini ister. Çünkü insan, bilgilerine göre hareket eder. Varlıklara, olay ve olgulara bilgisi doğrultusunda anlam yükler ve tavır takınır.

Bilginin kendisi daha çok zihinsel bir şey olmasına rağmen etkileri zihinsel boyutla sınırlı değildir. Bilgiler duygu, tutum ve davranışlara doğrudan etki eder. İnsan bilgiyi kendisini, çevresini anlamada, açıklamada ve şekillendirmede kullanır. Eğer insanın kendisini ve çevresini inşa etmede temel aldığı bilgi doğru değilse o zaman, insanın yaşamı yanlış üzerine kurulur. Yanlış üzerine kurulan bir hayat ise beraberinde pek çok sorun getirir. Bunun için İslam dininin temel amaçlarından biri, insanı doğru bilgilere ulaştırmak ve dolayısıyla onu her türlü yanıştan korumaktır. Doğru bilgiye sahip olan insan, Yüce Allah'a (c.c.) ve onun yarattıklarına karşı sorumluluklarının da bilincinde olur.

İslam dini, insan için doğru bilginin önemini vurguladığı gibi onun kaynaklarını ve bu kaynaklardan doğru bilgiyi elde etmenin yollarını da gösterir. İslam'da doğru bilginin kaynakları akıl, doğru haber ve salim duyulardır.

### **1.1. Selim Akıl**

İslam'da bilginin kaynaklarından biri akıldır. Kelime olarak akıl, 'düşünme, anlama, kavrama gücü, hafıza, bellek, kavrayış, zekâ' gibi anlamlara gelir. Terim olarak akıl, insanın tehlikeye düşmesine ve yok olmasına engel olan, her türlü eylemine anlam kazandıran ve ilahi emirler karşısında yeti ve yükümlülük altına girmesini sağlayan, ona düşünme, kavrama ve bilgi elde etme gücü veren bir özdür.

Duyularla kavranamayan, deneysel alanın dışında kalan soyut alan hakkındaki bilgiler akıl vasıtasıyla elde edilir. Akıl, insanı diğer varlıklardan ayıran bir nimet ve lütuftur. Akıl, varlığın anlaşılmasının yanı sıra Allah (c.c.)-insan-evren ilişkisini anlamamızı, sorumluluğun temel şartı olan emir ve yasakları kavramamızı sağlayan önemli bir yetidir. Akılla din ve dünya işleri idare edildiği gibi yaratılışın incelikleri de anlaşılır. Emir ve yasaklardaki hikmet kavranır ve iman edilir. Akıl insanı, akıl yürütme olarak adlandırılan ve genel ilkelerden hareket ederek tek tek olaylar hakkında bir yargıya ulaşma olan tümdengelim, tek tek olgulardan genel önermelere geçmek için izlenen düşünme yolu olan tümevarım ve kıyas yani karşılaştırma yöntemiyle bilgiye ulaştırır. Bu süreç sonunda elde edilen bilgiye de akli bilgi denir.

Akli bilgiler oluşumu açısından iki grupta değerlendirilir. Birincisi, derinliğine bir akletme ve düşünme olmaksızın ilk yönelişte oluşan bilgidir. Buna zaruri bilgi de denir. Kişinin açlık ve susuzluğunu ya da bir bütünün parçasından büyük oluşunu bilmesi bu bilgi için bir örnektir. İkincisi ise akıl yürütme, düşünme, derinliğine araştırma yoluyla elde edilen bilgidir. Bu bilgiye

kesbi bilgi de denir. Uzak bir mesafeden dumanın görülerek orada bir ateşin var olduğuna ilişkin bilgi bu türün örneğidir. Bu bilgi türünde, eldeki mevcut önermelerden hareket edilerek diğer önermenin doğruluğuna ulaşılır.

İslam dininde ise akıl, selim akıl olarak nitelendirilir. Kelime olarak, 'sağlam, doğru, hüküm ve kararlarında doğruyu yanlıştan, iyiyi kötünden ayırma yetisi' anlamına gelir. Terim olarak selim akıl, 'insanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliği koruyan akla' denir. İslam'ın, akli selim akıl olarak adlandırmasının sebebi, doğru bilgiye ancak sağlam, şartlanmamış, düşünme ve karar verme yetisine sahip akıl ile ulaşılabilceğinden dolayıdır.

İslam'da şartlanmış, içinde yaşanan kültürün düşünme biçimleri ile olay ve olgulara yaklaşan bir akıl, bilginin kaynağı olarak değerlendirilmez. İslam'a göre selim akıl yanılmayan, pişman olacak bir iş yapmayan, ileriye gören akıldır. İnsanı diğer varlıklardan ayıran en önemli yetidir. Selim akıl vasıtasıyla insan iyiyi kötünden, güzeli çirkinden ayırır. İnsan, selim akli ile kendisi ve diğer varlıklar hakkında elde ettiğii bilgilerin doğru olup olmadığını ortaya koyar. Selim aklın bu yeti ve kabiliyeti, yaratılışı gereğidir. İnsan, selim akıl yürüterek var olan bilgileri kullanır ve yeni gerçeklere ulaşır. Onun için Kur'an-ı Kerim ve hadislerde tek başına akıl kelimesi kullanıldığında kastedilen selim akıldır.

İslam'a göre insanı her türlü hareketine anlam kazandıran, ilahi öğütler karşısında yükümlülük ve sorumluluk altına girmesini sağlayan selim akıldır. Bu nedenle İslam dini, insanın kendisi ve diğer varlıklar hakkında düşünmesinin ve bu düşünme sonunda elde edilecek bilginin selim akıl yoluyla olacağını belirtir. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: 'Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde selim akıl sahipleri için elbette ibretler vardır.

İslam dini, gerçek ve doğru bilgiye selim akıl ile ulaşabileceğini belirtir. Bunun için Kur'an'da, insandan aklını kullanması istenir. Kur'an'ın pek çok ayetinde '...akıl etmez misiniz?', '...düşünmez misiniz?' gibi uyarılar vardır. Bu türden uyarılar, Kur'an'ın selim akla ve onu kullanmaya verdiği önemin bir göstergesidir.

Kur'an'da insanlar, evrenin yaratılışı hakkında düşünmeye ve incelemeye teşvik edilir. Böylece evrende var olan sistemleri inceleyen, gördükleri üzerinde düşünen ve araştıran her insan, Allah'ın üstünlüğünü, ilmini ve sonsuz gücünü tanımaya başlar. Kur'an dünya üzerinde geçmişte yaşamış toplulukları örnek göstererek insanın bunlar üzerinde düşünüp dersler çıkarmasını ister. Ayrıca insanın dikkatini doğa olaylarına çekerek aklını kullanması öğütler. Bu konuyla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: 'Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip kendisi ile ölmüş toprağı dirilttiğı yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında... düşünen bir topluluk için deliller vardır.'

Kur'an'da aklını kullanan, düşünen ve içinde bulunduğu durumdan ders çıkaranlar övülürken aksini yapanları ise Yüce Allah'ın (c.c.) hoş karşılamadığı bildirilir. Aklını kullanmadan dinî inanç ve kanaat edinenler ise Kur'an'da; 'Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp bunların hepsi ondan sorumludur.' buyrularak uyarılır. Yine bundan dolayı zanna uymak aklın kullanılmaması anlamına geldiğı için; 'Onların çoğı ancak zannın ardından gider. Oysa zan, hak namına hiçbir şeyin yerini tutmaz...' ayetiyle kendisine gelen bilginin doğruluğunu araştırmayan ve akıl süzgecinden geçirmeyen kimseler eleştirilir.

Sonuç olarak İslam'da selim akıl bilginin en önemli kaynaklarından biridir. Onun için İslam dini, insanın özgür bir şekilde düşünmesini ister ve selim aklın önündeki tüm engelleri kaldırır. Düşünmeyi, araştırmayı ve doğru bilgiye ulaşmayı emreder.

## 1.2. Doğru Haber

Haber, meydana gelmiş veya meydana gelecek olayları bildiren ve tabiatı itibarıyla doğru ve yanlış olma ihtimali olan söze denir. Bir haberin bilgi ifade etmesi ya da güvenilirliği, onun gerçeğe uygun olmasına bağlıdır. Aksi takdirde yalan haber olur ve bilgi açısından hiçbir değer ve anlam ifade etmez. Duyular ve aklın, anlama ve algılamadaki sınırlılıkları dikkate alındığında haber, salim duyular ve selim akıl ile birlikte vazgeçilmesi imkânsız temel bilgi kaynaklarındandır. Çünkü geçmişte meydana gelen olaylar, yaşamış insanlar ve görmediğimiz uzak memleketler hakkında haber dışında bilgi kaynağı yoktur. Geçmişe ait bilgileri elde etmede ne akıl ne de duyular bir rol oynamaz.

İslam düşüncesinde özellikle Kelam ilminin bilgi sisteminde haberin bilgi kaynağı olarak tartışılmaz bir yeri ve önemi vardır. Çünkü temel inanç esasları habere dayalı olarak temellendirilir. Onun için haber, dinî bilginin önemli bir kaynağıdır.

Haberin bilgi kaynağı olabilmesi için doğru olması gerekir. Onun için İslam'da bilgi kaynağı olan haber, 'haberi sadık' yani 'doğru haber' olarak adlandırılır. Doğru haber ise 'vahiy' ve 'mütevâtir haber' olmak üzere ikiye ayrılır.

Yüce Allah'ın (c.c.) insanlar arasından seçmiş olduğu peygamberleri vasıtasıyla onları doğru yola iletmek için gönderdiği ilahi bilgilere vahiy denir. Kur'an, Yüce Allah'ın (c.c.) insanlığa gönderdiği vahiylerin toplandığı en son ilahi kitaptır. Kur'an-ı Kerim'de; 'Gerçek olan, Rabb'inden gelendir. O hâlde kuşkulananlardan olma!' ve 'Allah sözün en güzelini, (ayetleri) birbirleriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi... İşte bu Kitap, Allah'ın dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. ' gibi pek çok ayette vahyin en önemli bilgi kaynağı olduğu buyrulur.

Kur'an-ı Kerim'deki vahiyler, insanı iyiye ve güzele yönlendirir. Allah'ın varlığı, birliği, peygamberlik, peygamberlerin hayatları, kutsal kitaplar, ahiret hayatı ve melekler gibi inanç konularında insanı bilgilendirir. Evrenin ve insanın yaratılışı hakkında açıklamalar yapar. İnsanların mutlu, huzurlu ve barış içinde yaşamaları konusunda onlara öğütlerde bulunur. Hangi davranışların iyi, hangi davranışların kötü olduğu konusunda örnekler vererek insanı aydınlatır. Geçmiş toplumların durumlarından bahseder ve insanın dersler çıkarmasını ister. İbadetler konusunda insana bilgiler verir. İbadetin sadece Allah'a (c.c.) yapılması gerektiğini belirtir. Sosyal hayatta ilişkilerin sağlam bir zeminde ilerlemesi için nelere uyulması gerektiği konusunda öğüt verir. Örneğin yalanı ve dedikoduyu yasaklarken sosyal hayatta doğruluk ve dürüstlüğü öğütler. İnsanı, kötü tutum ve davranışlarda bulunması durumunda karşılaşacağı ceza konusunda uyarır. Vahiy, insanı cevabını aradığı birçok konuda bilgilendirir ve ufkunu açar.

Mütevâtir haber ise yalan üzerinde birleşmesi mümkün olmayan bir topluluğun vermiş olduğu habere denir. Buna göre Kur'an-ı Kerim aynı zamanda mütevâtir bir haberdir. Çünkü yalan üzerinde birleşmesi mümkün olmayan bir topluluk tarafından bugüne kadar nakledilmiş ilahi bir kitaptır. Yine Hz. Peygamber'den (s.a.v.) doğru bir rivayetle gelen ve böyle olduğu ilmi yöntemlerle ispatlanan haberler yani onun sünnetleri de mütevâtir haber kapsamındadır.

Bize ulaşan doğru haber yani vahiy ve mütevâtir haber kesin bilgi ifade eder. Çünkü haberin doğru oluşu, mütevâtir olarak iletilmesi ve muhatabın buna inanması ya da inanmaması ile değil, bizzat gerçeğin böyle olması, selim akıl ve selim duyuların algısıyla da bunun

doğrulanabilmesindendir. İslam düşüncesinde Kur'an ve sünnete dayalı olarak elde edilen bilgilere 'doğru bilgi' denir.

### 1.3. Salim Duyular

İslam'da bilginin kaynaklarından ve bilgi elde etme yollarından biri de duyulardır. İslam düşüncesinde buna salim duyu denir. Salim duyu 'herhangi bir etkenle kendisine ait özelliğini kaybetmemiş işitme, görme, koku alma, tatma ve dokunma duyularına' denir. Çünkü bu duyularla elde edilen bilginin doğru olabilmesi için sağlam olmaları gerekir. Gözleri görmeyen birinin bir şeyi gördüğüne ve kulağı duymayan birinin bir sesi işittiğine tanıklık etmesi düşünülemez. Sağlam olmamaları hâlinde vermiş oldukları bilginin doğru bilgi olma özelliğini taşıması söz konusu değildir.

İnsan, dış dünyadaki birçok şeyin varlığını görerek, işiterek, dokunarak, koklayarak, tadarak anlar ve öğrenir. Salim duyular, insanın aklını harekete geçirerek bilgiye ulaşmasını sağlar. İnsan, duyuları ile pek çok konuda bilgi sahibi olur. Örneğin bir maddenin sert veya yumuşak olduğunu dokunarak anlar. Çevresinde gözlemler yaparak birçok bilgi ve sonuçlara ulaşır. Farklı türdeki kokuları, salim duyu organıyla ayırt eder. Diliyle yiyeceklerin ekşi, tatlı veya tuzlu olduğunu fark eder.

Kur'an-ı Kerim'de insanın göz, kulak, dil gibi organlarının bilgi edinme kaynaklarından olduğu bildirilir. Örneğin Kur'an'da Yüce Allah'ın (c.c.) bizi annelerimizin karnından hiçbir şeyi bilmez hâlde iken çıkardığı, ancak öğrenebilmemiz için (bizlere) kulak, göz, kalp ve selim akıl verdiği ifade edilir. Yine Kur'an'da salim duyu organlarının insana verilen en kıymetli nimetlerden olduğu vurgulanır.

İnsan, salim duyu organları vasıtasıyla dış dünyayı algılar ve tanır. Duyu algılarında zaman zaman yanılmalar söz konusu olabilir. Ancak bu yanılmalar bir başka salim duyu ya da selim akıl vasıtasıyla düzeltilebilir.

Kur'an-ı Kerim'de, bilginin kaynağı olarak selim akıl, vahiy ve beş salim duyunun yanı sıra insanın bilgi vasıtalarının bunlarla sınırlı olmayacağı da belirtilir. Kur'an'a göre insanın doğru bilgiye ulaşabilmek için kullanabileceği her imkân, onun bilgi kaynağıdır. Günümüzde iletişim alanındaki gelişmelerle birlikte insanın bilgi kaynağında da çeşitlenmeler olmuştur. Bugün internet vasıtasıyla milyonlarca esere anında ulaşılabilir. Bir kütüphane dolusu bilgiler küçücük aygıtlarda taşınabilmektedir. Kullandığımız cep telefonları birer bilgisayar görevini yerine getirmektedir.

Kur'an-ı Kerim, doğru bilginin kaynaklarını haber verirken yanlış bilgi kaynakları konusunda da insanı uyarır. Örneğin büyü, rüya gibi gerçekliği ispatlanmamış bilgilerin doğru bilgi kaynakları olamayacağı konusunda insanı bilgilendirir. Yine bazılarınca bilgi kaynağı olarak değerlendirilen 'akıl ve duyuların yetersiz kaldığı kabul edilen konularda sezgi yoluyla elde edilen bilgi' anlamına gelen keşif doğru bilgi kaynağı değildir. 'Akıl yürütme ve düşünmeye dayanmaksızın Allah'ın (c.c.) sevdiği kullarının gönüllerine çeşitli konularda bilgiler vermesi' anlamına gelen ilham da İslam âlimleri tarafından bilgi kaynağı olarak kabul edilmez. Çünkü bu türden bilgiler öznel bir özelliğe sahiptir. İlham, keşif, rüya yoluyla elde edilen bilgiler kişiden kişiye değişkenlik gösterebilir veya bir benzeriyle çelişebilir. Dolayısıyla bu yollarla elde edilen bilginin genel geçerliliği yoktur.

İslam dini, kişinin bilgilenmesini öğütler. Kur'an'da; '...Rabb'im benim ilmimi artır, de.' ve '... Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.' ayetleriyle bilgi edinmek, öğrenmek teşvik edilir. Hz. Muhammed de (s.a.v.) bilgiyi, öğrenmeyi öğütler. O; 'Dünyayı isteyen ilme sarılsın, ahireti isteyen ilme sarılsın, hem dünyayı hem de ahireti isteyen yine ilme sarılsın.' ve 'Hikmet müminin

yitik malıdır. Onu nerede bulursa almalıdır.' gibi pek çok hadisinde insanları bilgiye, öğrenmeye ve ilme teşvik eder.

Hız. Muhammed (s.a.v.) Medine'ye yerleştikten sonra yapılan Mescid-i Nebi'yi bir eğitim yeri olarak da kullanmıştır. Bedir Savaşı'nda esir alınanlardan okuma yazma bilenler, on Müslümana okuma yazma öğretmeleri karşılığında özgür bırakılmıştır. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) bu uygulamaları, Kur'an'ın hem açıklayıcısı hem de bizzat uygulayıcısı olarak bilgiye, öğrenmeye ve ilme verdiği önemi gösterir.

İslam'ın, bilmeye ve öğrenmeye verdiği önemi anlamak için '... Zira her ilim sahibinin üstünde, daha iyi bilen birisi vardır.' ayetini hatırlamak dahi yeterlidir. Bu ayet, bilginin dondurulamayacağını, herhangi bir konuda söylenilen bir yorumun en son yorum olamayacağını açık bir göstergesidir.

İslam'ın doğru bilgiye verdiği önem, onun bilime ve bilim adamlarına verdiği değeri de gösterir. Kur'an'da, insanlar arasında Allah'a (c.c.) yürekten saygı duyanların ancak âlimler olduğu bildirilir. Yine Kur'an'ın ilk emrinin 'Oku!' olması, bilenlerle bilmeyenlerin eşit olmayacağını vurgulanması, İslam'ın ilme verdiği önemin bir göstergesidir.

İslam'da elde edilen bilginin doğru olduğu kadar yararlı olması da önemlidir. Hız. Peygamber (s.a.v.); 'Allah'ım bana öğrettiklerinle beni faydalandır. Bana fayda verecek ilmi öğret ve ilmimi artır.' diye dua ederek bizleri faydalı bilgi elde etmeye yönlendirmektedir. 'Faydasız ilimden sana sığınırım.' ve 'Allah'ım fayda vermeyen ilimden, kabul olmayan duadan, korkmayan kalpten ve doymayan nefisten sana sığınırım.' hadisleriyle de kaçınılması gereken bilginin neler olduğunu bildirmektedir. Bu hadisler bilginin doğru, gerçek, hakikat değeri kadar yararlı olması gerektiğini ve olumlu yönde kullanılarak insanlara fayda sağlayabileceğini göstermektedir.

Günümüzde bir taraftan iletişim teknolojisinin verdiği imkânlarla bilgiye ulaşmak ve onu muhafaza etmek kolaylaşmışken diğer taraftan da büyük bir bilgi kirliliği de yaşanmaktadır. Bu durum, farklı kaynaklardan farklı amaçlarla gelen bilgilerin doğru olup olmadığı konusunda bir beceriye sahip olmayı gerekli kılmaktadır. Günümüzde doğru bilginin elde edilmesi kadar bu bilginin doğru kullanımı da önemlidir. Bu durum, bir bilgi ahlakının olmasını gerektirir.

Bilim ve teknolojinin pek çok yararları yanında, günümüz insanlığına verdiği zararlar dikkate alındığında bilgi ahlakına neden gerek duyulduğu kolayca anlaşılabilir. Dolayısıyla bilginin elde edilmesi, kullanılması, uygulanması ve başkalarına aktarılması sırasında kendisine özgü birtakım ilke ve değerleri içermesi kaçınılmazdır. Bilgiyi ve bilimi ahlaki değerlerden, evrensel ilkelerden arındırmış olarak kullanamayız. Önemli olan doğru, yararlı bilgiyi elde etmek, doğru kullanarak yeni yararlı bilgiler üretmek ve bunun gereğini yerine getirmektir.

Bilgi, ruhun gıdasıdır. İyi bir bilgi ruh ve akıl sağlığı için çok gereklidir. Kötü ve kalitesiz bilginin ise fayda yerine zarar vereceği akıldan çıkarılmamalıdır. Sonuç olarak İslam dini Allah (c.c.), varlıklar, ahiret, insanın yaratılış amacı vb. konularda insanın doğru kaynaklardan doğru bilgiler edinmesini ister ve ona bunun yollarını gösterir. Onu yanlış bilgiye götüren hususlarda uyarır. Bilgiyi sevmesini, doğru ve faydalı bilgiler elde etmesini ve bunların ahlaki bir temelde kullanılmasını öğütler.

## 9.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Konu Özetleri

- 1.Ünite : Bilgi ve İnanç**  
**2.Bölüm : İslam İnancında İmanın Mahiyeti**

İslam kelime olarak 'itaat etmek, boyun eğmek, bağlanmak, teslim olmak, emniyette olmak, barışta olmak' gibi anlamlara gelir. En genel anlamda, Hz. Âdem'den (a.s.) itibaren bütün peygamberlere gönderilen dinin adıdır. Özel anlamda ise Miladi 7. yüzyılın başında Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından tebliğ edilen dine denir. İslam 'Allah tarafından peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahiy yolu ile bildirilerek bütün insanlığa gönderilen son ve hak din' olarak tanımlanır.

İnanç ise 'bir düşünceye gönülden bağlı bulunma; Allah'a (c.c.), bir dine inanma, iman, itikat, inanılan şey, görüş ve öğreti' gibi anlamlara gelir.

Türkçede inanç kavramı ile birlikte akide ve iman kelimeleri de kullanılır. 'Gönülden bağlanılan, sağlam olarak inanılan şeyler' anlamına gelen akide, 'inanılması zorunlu olan ilke' anlamına gelir. Çoğulu 'akaid'tir ve 'İslam'da inanılması farz olan hususlar, dinin temel kural ve hükümleri' demektir. İslami bir değer olarak iman, 'Kişinin Allah'ın varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesi' demektir.

İslam inancının temeli imana dayanır. Bu imanın esası ise Yüce Allah'ın (c.c.) var ve bir olduğuna inanmak olan 'tevhit' inancıdır. Onun için İslam düşüncesinde iman, bir bilgi konusu olarak ele alınır. İslam'ın kişiye sağladığı konum, onun imanına göre belirlendiğinden kişinin iman edip etmediğini bilmek son derece önemlidir. İslam bilginleri, bir bilgi konusu olarak imanın mahiyetini, iman tasdik, iman ikrar, iman bilgi ve iman amel ilişkisi çerçevesinde ele almışlardır. Aşağıda imanın mahiyetini açıklayan bu konularla ilgili bilgiler yer almaktadır.

### 2.1. İman Tasdik İlişkisi

İslam bilginleri imanı, hem kapsayıcı hem de özlü bir şekilde 'kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve uzuvlarla amel etmek' olarak tanımlar. Buna göre iman öncelikle kalbin tasdik etmesi yani onaylamasıdır. Tasdik kelimesi bir hükmü veya haberi kesin olarak kabul etmek demektir. İman kalbin fiili olması sebebiyle kişinin inançla ilgili hususları kalben kabullenmesi gerekir. Dolayısıyla imanın esasını, dinen inanılması gereken şeyleri kalbin tasdik etmesi yani onaylaması oluşturur. Başka bir ifadeyle imanın hakikati ve özü kalbin tasdikidir. Kalbin tasdiki imanın değişmeyen temel unsurudur. Çünkü kalbin inkârının söz konusu olduğu durumlarda bunu dil ile söylemek gerçek bir imanı oluşturmaz.

Bu konuyla ilgili Yüce Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: 'Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkâr ederse -kalbi iman ile dolu olduğu hâlde inkâra zorlanan başka- ve kim kalbini kâfirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlarıdır. Onlar için büyük bir azap vardır.' Konuyla ilgili bir diğer ayette de şöyle buyrulur: 'Bedeviler 'İnandık.' dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama 'Boyun eğdik.' deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.' Bu ayetin inmesine sebep olan olay şudur: Kıtık yıllarından birinde, bir grup Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'e (s.a.v.) inandıklarını söylerler. Hz. Peygamber de (s.a.v.) onların bu hâllerinden etkilenir ve onlara hazineden yardımda bulunur. Ayette bu kabilenin kalben iman etmediği, sadece dilleriyle böyle bir söz söyledikleri bildirilerek imanda kalbin önemi vurgulanır.

Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) hadislerinde de imanin kalp ile tasdik olduğu ve gönülden inanmanın önemi vurgulanır. Bir hadiste şöyle buyrulur: 'Allah cennetlikleri cennete, cehennemlikleri cehenneme koyacak, sonra da bakın kalbinde hardal tanesi kadar iman olan birisini bulursanız onu cehennemden çıkarın diyecektir.' Kalpten inanmanın önemini ifade etmesi açısından şu olay da önemlidir: Üsame b. Zeyd (r.a.) bir savaşta yakaladığı adamı kelime-i şehadet getirdiğı hâlde öldürmüş ve bu olayı dönüşünde Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) övgü de umarak anlatmıştır. Hiz. Peygamber (s.a.v.) Üsame'ye (r.a.): 'Öldürdüğün adam doğru mu yoksa yalan mı söylüyordu, kalbini yarıp baktın mı?' buyurdu.

Ayet ve hadislerden anlaşılacağı üzere imanin esas, inanılacak hususları kalbin onaylamasıdır. İmanın gayb, ahlak ve kişinin iç dünyasıyla bağlantılı olması gerektiğı bir gerçektir. Bunun için kalbin tasdik etmesi şart olarak görülürken, bunu dil ile söylemeyen bir kişinin de mümin olmasını kabul etmek gerekmektedir. Kalbi iman ile dolu olan kişilerin dilsizlik gibi bir özür veya bir zorlama anında bunu inkâr etmeleri onların imanlarına zarar vermez. Ancak hiç gereğı yokken ikiyüzlülüğten iman ettiğini söyleyip bir başka yerde bunu inkâr edenler mümin sayılmazlar. Dolayısıyla imanin esas, kalbin tasdikidir. Kalbin dinen inanılması gereken şeyleri tasdik etmesi, imanin değişmeyen asli unsurunu oluşturur.

## 2.2. İman İkrar İlişkisi

İman aynı zamanda dil ile ikrardır. İkrar gönülden ve kalpten hissedilip kabul edilenlerin dil ile ifade edilmesine denir. İmanın temel unsuru kalbin tasdikidir. Böyle olmakla birlikte kalpte neyin olduğunu başkaları bilemediğı için imanin dil ile ifade edilip açığa vurulması gerekir. Bu durum, o kişinin dünyada söz ve ikrarına göre bir muameleye tabi tutulabilmesi açısından önemlidir. Kişinin iman ettiğı, ya kendisinin söylemesiyle ya da mümin olduğunu gösteren dindeki belli ibadetleri yapmasıyla bilinebilir. Bu durumda o kişi mümin olarak tanınıp bilinir ve Müslüman muamelesi görür. Kestiğı hayvanın eti yenir, ölünce cenaze namazı kılınır ve Müslüman mezarlığına defnedilir. Dolayısıyla ikrar, yani kalpte bulunan imanin dil ile söylenmesi imanin bir parçası değil, âdeti onun dünyevi şartıdır.

### Tasdik ve İnkâr Bakımından İnsanlar

**Mümin:** Yüce Allah'a (c.c.), Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) ve onun tebliğ ettiklerine kalpten inanıp kabul eden kişiye mümin denir.

**Kâfir:** İslam'ın temel esaslarından birini, birkaçını veya tamamını inkâr eden kişiye kâfir denir.

**Münafık:** Yüce Allah'ın (c.c.) birliğini, Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) peygamberliğini ve onun Allah'tan (c.c.) getirdiklerini kabul ettiğini söyleyip Müslüman gibi yaşadığı hâlde kalpten, inanmayan kişiye münafık denir.

**Müşrik:** Allah'ın (c.c.) varlığını inkâr etmeyen ancak onunla birlikte başka tanrılar kabul eden kişidir.

Kişinin imanını sadece dili ile ifade etmesi yani inandım demesi onun mümin olduğu anlamına da gelmez. Münafık bir kişi bazen söz ile inandığını dile getirebilir. Ancak onun bu ifadesi iman olarak değer kazanmaz. Bu kişi, Kur'an'da da mümin olarak kabul edilmez. Örneğin Medine döneminde Hiz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek iman ikrarında bulunan münafıklara verilen cevap Kur'an-ı Kerim'de şöyle belirtilir: 'Münafıklar sana geldiklerinde: Şahitlik ederiz ki sen Allah'ın peygamberisin, derler. Allah da bilir ki sen elbette onun peygamberisin. Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir.' Yine Bakara suresinin 8. ayetinde de bununla ilgili şöyle buyrulur: 'İnsanlardan bazıları da vardır ki inanmadıkları hâlde 'Allah'a ve ahiret gününe inandık' derler.' Bu ayetlerden de anlaşılacağı üzere kişinin konuşması her zaman iç dünyasındaki gerçeğı dışa yansıtmaz. Bu durumda her ikrar sahibi mümin değildir. Yani kalpten inanmadığı hâlde dili ile inandığını söyleyen bir kişi dünyada Müslüman gibi muamele görür. Ancak imanı bulunmadığı ve münafık olduğu için ahirette kâfir olarak işlem görecektir.

Sonuç olarak iman kalp ile tasdik, dil ile ikrardır. Kalbin tasdiki imanın rüknü ve değişmez unsurudur. Dilin ikrarı yani imanını açığa vurması da bu gerçeğin tanınip bilinmesini sağlayan bir şarttır. Bu ikisi beraber bulunduğu zaman iman bir bütünlük gösterir. Çünkü insanın kalbindeki tasdik son derece önemli olmakla birlikte onun dışı vurulması da aynı şekilde gereklidir. Kalpte gizlenen ancak ikrar ile ortaya çıkar. Bu, kişinin Müslüman muamelesi görmesi için gereklidir.

### 2.3. İman Bilgi İlişkisi

İmanın oluşumunda bilginin önemli bir yeri vardır. Kişinin imanı bilgiyle gerçekleştiği ve onun üzerine bina edildiği zaman değer taşır. İnanan kişinin neye, niçin inanacağını bilmesi gerekir. İnanma bireysel bir tercihtir. Bu nedenle kişinin neye inanacağına tam bir özgürlük içinde karar vermesi gerekir. Bu seçimde kişinin bilgisi önemli bir yer tutar. Dolayısıyla İslam, kişinin imana ulaşabilmesi için onu düşünmeye ve araştırmaya teşvik eder. Allah (c.c.), evren ve varlıklar hakkında düşünmeye yönlendirir. İnsanın kendi varlığını anlamasını ister.

Kur'an-ı Kerim'de müşriklerin vahye dayanmayan bilgisizce oluşturdukları batıl inançları eleştirilmiştir. Çünkü onlar arzularına uyarak bilgileri olmadan birtakım varlıkları Allah'a (c.c.) ortak koşuyorlardı. Bunun için Kur'an, insanları düşünmek suretiyle inançlarını temellendirmeye ve akıllarını kullanmaya davet eder: 'De ki: İşte benim yolum: Ben şuurlu bir şekilde Allah'a çağırıyorum...'

İnanılması gereken hususlarla ilgili bilgiye iman denilebilmesi için kişinin kalbinde, hür iradeye dayalı bir boyun eğişin, teslimiyetin olması, tasdikinin bulunması da lazımdır. İman eden kişiye sevap, etmeyene de ceza verilmesinin sebebi ve dayanağı, kişinin kalpten tasdikinin bulunup bulunmamasıdır. İslam hiç kimseyi imana zorlamamakta ve isteyen iman etme, isteyen de kâfir olma hürriyetinin olduğunu bildirmektedir. Bir ayette şöyle buyrulur: '(Resulüm!) Eğer Rabb'in dileseydi yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O hâlde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?'

Bilgi, imanın oluşmasına katkıda bulunduğu gibi onun gelişip olgunlaşmasına da etki eder. Kişinin bilgi düzeyi gelişip yükseldikçe o bilgiyi anlamlandırma, dolayısıyla inanma kuvveti de artar. Kur'an-ı Kerim'deki pek çok ayette bilgi ile iman arasındaki ilişkiye dikkat çekilmesi imanın oluşup olgunlaşmasında bilginin öneminden kaynaklanır.

İmanın bilgi ile ilişkisi, iman niteliğine de yansır. Niteliği açısından iman, taklidi ve tahkiki olarak ikiye ayrılır. Kişinin çevresindeki kişilere bakarak hiçbir araştırma yapmadan, delillere dayanmadan sadece çevrenin telkini ile inanmasına taklit, bu çeşit imana da taklidi iman denir. Bu kişiye de mukallit adı verilir. Bu tür iman geçerlidir. Ancak delillere dayanmadığı için sarsıntıya uğrayabilir. Etkilenmeye açıktır. Küçük bir itiraz ve eleştiriyle sarsılabilir. Böyle bir kişinin taassuba meyilli olma ihtimali de vardır. Çünkü özden ziyade kabuğa takılabilir. Özgür düşünemez ve doğru ile yanlış kendiliğinden ayırt edemez. Kur'an-ı Kerim'de bilgisiz bir şekilde taklit edenler şöyle uyarılır: 'Onlara (müşriklere): Allah'ın indirdiğine uyun denildiği zaman onlar, 'Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız.' dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyeler?'

Delillere, araştırmaya ve incelemeye dayalı imana ise tahkiki iman denir. İslam dini, kişinin inanmasını istediği esasları araştırıp temellendirerek iman etmesini ister. Onun için Kur'an'ı Kerim'de insan düşünmeye, araştırmaya ve sorgulamaya davet edilir. Çünkü düşünen, araştıran, gerçeği keşfeden kişi, inancını sağlam temellere oturtur. Dolayısıyla insan, evreni ve yaratılışı inceleyerek, dinin emir ve yasakları hakkında bilinçlenerek imanını taklit düzeyinden tahkik seviyesine yükseltmekle sorumludur. İman tahkik seviyesine ulaştığında, kişinin Allah (c.c.) ve diğer varlıklarla ilişkisinin niteliği de olumlu yönde artar.

#### 2.4. İman Amel İlişkisi

Çoğu zaman kişinin kanaatleriyle davranışları bir bütünlük gösterir. İnsanın düşüncesiyle duyguları, duygularıyla eylemleri arasında sıkı bir ilişki vardır. İnanan kişinin de imanı ile davranışları, davranışları ile düşüncesi arasında çok sıkı bir bağ olmalıdır.

İslam'da iman genel olarak 'kalp ile tasdik, dil ile ikrar' olarak tanımlanır. Amel ise iradeye dayalı iş, davranış ve eyleme denir. Aslında hem imanın kalben tasdiki hem de dil ile ifade edilmesi de bir ameldir. Fakat İslam düşüncesinde genellikle amel denilince organlar vasıtasıyla yapılan iş, eylem ve davranışlar anlaşılır. İslam'da amel yerine daha çok salih amel kavramı kullanılır. Güzel, yararlı iş ve davranış anlamına gelen salih amel, dinî bir terim olarak dayanaklarını Kur'an-ı Kerim ve sünnetten alan, insanın imanını güçlendirmek için niyetli olarak yapılan tüm güzel davranışlar, inançlar, ibadetler ve insanlığın faydasına yapılan işlerdir. Salih amel işleyen kimselere de salihler denir.

İman ile amel birbirinin alternatifi değil, birbirinin tamamlayıcısıdır. Amel imanı kuvvetlendirirken iman da kişinin hayatını anlamlandırmasına, daha iyi bir hayat sürmesine katkı sağlar. İslam'a göre iman sadece kuru bir benimseyiş veya onaylama değildir. Aynı zamanda iman, kişinin davranışlarını devam ettirmede veya terk ettirmede etkilidir. Örneğin inanan bir kişi kimi davranışları istekle, heyecanla yaparken bazı davranışlardan da kaçınır. İman, kendisini iş ve eylemlerde gösterir. İman davranışların güzelleşmesine yol açar. Bu çerçevede salih ameller imanın meyvesidir. İman kişinin içini aydınlatırken amel de hayatını düzenler ve ona nitelikli bir yaşam sağlar. İkisi bir arada olduğu zaman ortaya örnek bir insan çıkar.

İslam'a göre iyi ve değerli olan insan, başkalarına yararlı olandır. Bir insan çevresine, bir başka deyişle diğer insanlara faydalı olduğu oranda iyidir ve değerlidir. Bu, insan olmanın, inanmanın bir gereğidir. Salih ameller vasıtasıyla insan, yaratılış gayesini gerçekleştirmekte ve bunun gereğini yerine getirmektedir.

Kur'an-ı Kerim'deki pek çok ayette iman ile salih amel yan yana zikredilerek iki kavram arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilir. İnananların salih ameller işleyerek maddi ve manevi gelişmelerini sağlamaları öğütlenir. Kur'an-ı Kerim'e göre Allah (c.c.) yeri ve gökleri, dünya nimetlerini, hayatı ve ölümü kimin daha güzel amel edeceği, yararlı ve güzel işler yapacağı hususunda insanları denemek için yaratmıştır. Bu sebeple inananlara salih ameller yapmaları öğütlenir.

Yüce Allah (c.c.), Kur'an'da inananların işlediği her salih ameli gördüğünü, ileride kimin daha güzel salih amel işlediğini ortaya çıkaracağını ve hiçbir haksızlığa meydan vermeksizin herkesin ameline göre karşılığını göreceğini bildirir. İman ile salih amel arasındaki ilişkiye açık bir biçimde dikkat çeken ayetlerden birinde şöyle buyrulur: 'İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece 'İman ettik.' demeleriyle bırakılacaklarını mı sandılar?'

Kur'an-ı Kerim'de salih amel işlemenin dindeki yeri, iman ile ilişkisi ve insan için önemi vurgulandığı gibi nelerin salih amel kapsamında olduğu ile ilgili pek çok ayet vardır. İslam'da Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için yapılan bütün iyi, güzel, yararlı iş, eylem ve davranışlar salih ameldir. Bu bağlamda İslam'da namaz, oruç, zekât, hac gibi temel ibadetler başta olmak üzere ilim öğrenmek, fakirlere yardım etmek, sahip olduğu nimetleri başkalarıyla paylaşmak, ana babaya saygı göstermek, insanlarla iyi geçinmek vb. hayatın içindeki iş ve davranışlar salih amel kapsamındadır.

Kur'an-ı Kerim'de inanıp salih amel işleyenlerin ödüllendirileceği de pek çok ayette belirtilir. Bu hususta bir ayette şöyle buyrulur: 'İman edip salih ameller işleyenlere ise

zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.' Salih amel işleyenlerle ilgili bir diğer ayette de şöyle buyrulur: 'İnanan ve salih amel işleyenler için mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır.' Yine Kur'an'da Yüce Allah (c.c.), inanan ve inandığı gibi davrananlarla salih amel yapmayanların bir olmayacağını şöyle belirtir: 'Körle gören, inanıp iyi amellerde bulunanla kötülük yapan bir olmaz...'

Hız. Peygamber de (s.a.v.) hadislerinde iman amel ilişkisine ve bütünlüğüne dikkat çeker. O, şöyle buyurur: 'Sizden biri içiyle dışıyla Müslüman olursa yaptığı her bir hayır en az on mislinden yedi yüz misline kadar sevabıyla yazılır. İşlediğı her bir günah da sadece misliyle yazılır. Bu hâl, Allah'a kavuşuncaya kadar böyle devam eder.' Hız. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde de yine iman amel arasındaki yakın ilişkiyi şöyle vurgular: 'Kim samimi olarak kalbine imanı yerleştirir ve kendini temizler, dilini doğru sözlü, nefsini huzura ermiş; huyunu, ahlakını ve davranışlarını dosdoğru... duruma getirirse kurtuluşa ermiştir.' Diğer bir hadisinde de salih amel işlemenin önemiyle ilgili şöyle buyurur: 'Ölüyü kabre kadar üç şey takip eder; ikisi geri döner ve biri onunla daima beraber olur. Ailesi, malı ve ameli onu kabre kadar takip eder. Ailesi ve malı geri döner. Geriye onunla birlikte ameli kalır.'

Sonuç olarak İslam dininde iman ile salih amel arasında yakın bir ilişki vardır. Bunlar birbirlerinin tamamlayıcısıdır. İnsanlar için faydalı ve güzel işler yapmak imanın gereğidir. Yine salih amel işlemek kişinin ailesine, çevresine ve ülkesine faydalı bir birey olmasını, Allah'ın rızasını kazanmasını ve ahirette de cennetle ödüllendirilmesini sağlar.

## 9.Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Konu Özetleri

**1.Ünite : Bilgi ve İnanç**

**3.Bölüm : Kur'an'dan Mesajlar: İsrâ Suresi 36. Ayet ve Mülk Suresi 23. Ayet**

Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'ın (c.c.) insanlığa gönderdiği son ilahi vahyidir. Kur'an, insanı Allah, evren, diğer varlıklar hakkında bilgilendirir. Bunlarla ilişkilerinin nasıl olması gerektiği hususunda evrensel mesajlar verir.

Kur'an-ı Kerim'in her ayetinde düşünen insan için bir mesaj vardır. Kur'an'da verilen mesajlardan biri de bilginin kaynakları ve bunların doğru kullanılmasıyla ilgilidir. Kur'an'da bu konuda pek çok ayet vardır. Bunlardan ikisi İsrâ suresinin 36. ayeti ile Mülk suresinin 23. ayetidir.

İsrâ surenin 36. ayetinde bilgi, bilgi elde etme yolları ve bilginin getirdiği sorumluluğa değinilir. Bu ayette Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurur: 'Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.'

İsrâ suresi, Kur'an-ı Kerim'in on yedinci suresidir. Mekke'de inmiştir. Yüz on bir ayettir. Adını birinci ayette geçen ve 'gece yolculuğu yapmak' anlamına gelen 'esra' kelimesinden alır.

İsrâ suresinde yer alan başlıca konular şunlardır: İsrâ olayı, bazı toplumların kötülükleri sebebiyle uğradıkları son, Kur'an-ı Kerim'den önceki ilahi kitaplarda da bulunan temel dinî ve ahlaki buyruklar, yeniden dirilmenin mümkün olduğu ve ahiret sorumluluğu, Allah'ın kuşatıcı ilmi, ilk insanın yaratılışı, şeytanın isyanı, insanın seçkin bir varlık oluşu, ibadet ve namaz, Kur'an'ın önemi, müşriklerin inatçılığı, müminlerin itaatkârlığı.

İslam dini, doğru kararlar alınıp doğru davranışlarda bulunulabilmesi için her hususta bilgiye dayalı olarak hareket edilmesini ister. İnsan ya duyup gördükleriyle ya da akıl ve vicdanıyla karar verip hareket eder. Başka bir ifadeyle kişinin bilgileri habere, gözleme veya akla dayanır. İşte İsrâ suresinin 36. ayetinde bu bilgi kaynaklarının doğru kullanılması gerektiği, insanın bunlardan sorumlu olduğu belirtilir. Özellikle insan ilişkilerinde kişinin hiçbir fikir ve bilgi sahibi olmaksızın konuşması, yalancı şahitlik yapmasına, başkasına iftira atmasına yol açabilir. Bu durum toplumsal huzur ve güveni zedeler.

Kişinin duyup görmediği bir şeyi varmış gibi söylemesi başkasına zarar vereceği için hukuki bir sorumluluk da getirir. Onun için İslam'da kişinin bilgi sahibi olmadan tahmine göre konuşması ve hareket etmesi yasaktır. Ayette insanın, bilgi kaynaklarını doğru kullanması gerektiği ve bunlardan sorumlu olduğu bildirilir.

İnsan, kesin bilgisi olmadığı konularda konuşup hüküm vermemelidir. Zanna göre hareket etmemelidir. Bilgiyi doğru yollardan edinip ona göre davranmalıdır. Aksi yönde hareket ettiği zaman bunun sorumluluğuna katlanır. Ancak, bilimsel konularda kurallara uygun olarak fikir üretip akıl yürütmek farklıdır.

Mülk suresinin 23. ayetinde de bilgi ve bilgi edinme yollarına değinilir. Ayette Yüce Allah (c.c.) şöyle buyuruyor. '(Resulüm!) De ki: Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren odur. Ne az şükrediyorsunuz!'

Mülk suresi, Kur'an-ı Kerim'in altmış yedinci suresidir. Mekke'de inmiştir. Otuz ayettir. Adını surenin ilk ayetinde geçen sahip olma, hükümrancılık anlamına gelen 'mülk' kelimesinden alır.

Mülk suresinde ele alınan başlıca konular şunlardır: Yüce Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliği, büyüklüğü, evrendeki hükümrancılığı, tek ilah ve tek yaratıcı olduğu, hayatın ve ölümün var ediliş amacı ve öldükten sonra dirilme, insanlığın ilahi vahyin uyarıcılığına olan ihtiyacı.

Yüce Allah (c.c.), evreni, dünyayı ve bütün canlı cansız varlıkları kusursuz olarak yaratmıştır. İnsanı da en güzel şekilde yaratıp dünyayı ve dünyanın içindeki bütün nimetleri onun hizmetine sunmuştur. İnsanın yaratılmasının temel amacının da inanıp güzel ve yararlı işler yapmak olduğunu, onun dünyaya bu amaçla denenmek için gönderildiğini bildirmiştir. Yüce Allah (c.c.) insanın bu sınavdan başarılı çıkabilmesi için ona her türlü yardımda da bulunmuştur. Doğru inanca ve doğru davranışlara sahip olabilmesi için peygamberler göndermiştir. Bununla da kalmayıp insanın doğru bilgiler edinebilmesi ve doğru kararlar verebilmesi için ona bilgi edinme ve akıl yürütme vasıtaları vermiştir. Bunlar, bir varlığın sahip olabileceği en büyük nimetlerdendir.

İnsan, doğduğu zaman belki de canlı varlıklar içinde en korumasız olarak dünyaya gelen tek varlıktır. Ancak doğuştan sahip olduğu yeteneklerle bilgi edinmekte ve diğer varlıklara hükmedebilecek bir duruma gelmektedir. İnsan bunu Yüce Allah'ın (c.c.) kendisine verdiği bilgi edinme ve akıl yürütme vasıtaları olan salim duyu organları ve selim aklı ile başarmaktadır. Allah'ın (c.c.) kendisine gönderdiği vahyi ve onun varlığına ve birliğine işaret eden diğer delilleri de bunlarla algılayıp kavramaktadır.

İnsan bu bilgi elde etme kaynak ve yollarına sahip olmasaydı bugün ulaştığı düzeye yükselmesi mümkün olmazdı. Evrende bunu başarabilen tek canlı insandır. Diğer hiçbir canlıya verilmeyen sadece insana verilen bu nimetler için insanın tek yapması gereken ise şükretmek ve bu şükrün gereğini yerine getirmektir. Bunun gereği de kendisine verilen bu nimetleri Yüce Allah'ın (c.c.) istediği şekilde kullanmasıdır. İnsan bilgi elde etme ve işleme vasıtaları olan salim duyu organlarıyla aklını zararlı ve kötü işlerde değil, faydalı ve güzel işlerde kullanmalıdır.

Sonuç olarak insan, bilgi edinme kaynaklarına ve bunu işleme vasıtalarına sahiptir. Bunlar, insanı diğer varlıklardan farklı ve üstün kılan Yüce Allah'ın (c.c.) insana verdiği en önemli nimetlerdir. Ancak bu nimetler beraberinde sorumluluk da getirmektedir. İşte hem İsrâ suresinin 36. ayetinde hem de Mülk suresinin 23. ayetinde insandan bilgi edinme yollarını iyi ve doğru kullanması istenir. Doğru bilgi edinme vasıtaları varken bilmediği şeyin peşine düşmemesi, aksi takdirde sonucuna katlanacağı haber verilir.